

شناسایی عوامل تاثیرگذار بر کیفیت پایان‌نامه‌نویسی^۱

سارا بهی‌مهر^۲ (نویسنده مسئول)

نصرت ریاحی‌نیا^۳

یزدان منصوریان^۴

چکیده

مقدمه: اهمیت و جایگاه پایان‌نامه‌های دانشگاهی بر کسی پوشیده نیست. زیرا بخش عظیمی از تحقیقات کشوری در قالب پایان‌نامه‌ها شکل می‌گیرند و نیز دانشجویان از این طریق می‌توانند شیوه‌ها مختلف پژوهش را تجربه کنند و با اصول کلی پژوهش آشنا شوند.

هدف: این پژوهش با هدف شناخت عوامل تاثیرگذار بر افزایش کیفیت پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی انجام شده است.

روش‌شناسی: جامعه پژوهش دانش‌آموختگان علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دانشگاه‌های تهران هستند که طی چند سال اخیر در یکی از این دانشگاه‌ها از پایان‌نامه خود دفاع کرده‌اند. با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و گلوگه برفی ۲۰ نفر از آنها به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. این پژوهش با استفاده از رویکرد کیفی و روش مطالعه موردی جمعی انجام شده است. داده‌های پژوهش با استفاده از ابزار مصاحبه گردآوری شده‌اند و از طریق کدگذاری گراند تئوری تحلیل شده‌اند.

یافته‌ها: راهکارهای متعددی وجود دارد که توجه به آنها می‌تواند باعث افزایش سودمندی پایان‌نامه‌نویسی گردد. این راهکارها برای هر یک از گام‌های فرایند پایان‌نامه‌نویسی (انتخاب موضوع، پروپوزال‌نویسی، تدوین هر یک از فصل‌های پایان‌نامه، نگارش متن پایان‌نامه، اخلاق پژوهش، رضایت از استاد راهنما و مشاور) به صورت مجزا توصیف شده است.

نتیجه‌گیری: در جهت تحقق راهکارهای ارائه شده در درجه اول نیاز به تلاش و پشتکار دانشجویان است و در مرحله بعدی برنامه‌ریزی مسئولان آموزشی و توجه آنها به نیازهای دانشجویان شرط است. در نهایت باید توجه بیشتری به برخی از عوامل فرهنگی-اجتماعی جامعه شود که در ارتباط با پژوهش و پژوهشگر هستند.

کلیدواژه‌ها: پایان‌نامه، پایان‌نامه‌نویسی، کارشناسی ارشد، دانشجویان علم اطلاعات، راهکارهای بهبود کیفیت پایان‌نامه‌ها.

---

^۱ بهی‌مهر، سارا؛ ریاحی‌نیا، نصرت و منصوریان، یزدان (۱۳۹۲) شناسایی عوامل تاثیرگذار بر کیفیت پایان‌نامه‌نویسی، فصلنامه علمی پژوهشی رهپویه هنر، سال ۳، ش. ۲۵، ص. ۲۶-۱۲.

e-mail: behi_sara1987@yahoo.com

^۲ دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه خوارزمی

^۳ استاد گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه خوارزمی

^۴ دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه خوارزمی

مقدمه

در دوره‌های تحصیلات تکمیلی و آموزش عالی، در کنار بحث آموزش، پژوهش نیز مطرح است. وجه پژوهش این دوره‌ها عمدتاً در قالب پایان‌نامه‌ها جلوه‌گر می‌شود و دانشجویان به عنوان بخشی از تحصیلات خود ملزم به نگارش آن هستند. پایان‌نامه‌ها از آنجا که موضوع محدود و تخصصی از یک حوزه را در بر می‌گیرند و به علت ویژگی ژرف‌نگری، از لحاظ پژوهشی بسیار با اهمیت هستند و می‌توانند مبنای پژوهش‌های دیگر باشند و نقش مهمی در تولیدات علمی هر کشوری دارند.

همچنین حجم عمده‌ای از پژوهش‌های دانشگاهی در قالب پایان‌نامه انجام می‌شوند و بسیاری از مقاله‌های علمی مستخرج از همین پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها هستند. از این رو پایان‌نامه‌ها نقش مهمی در تولید دانش جدید دارند، به بیان دیگر پایان‌نامه نه تنها تمرین تجربه‌جی پژوهشی دانشجویان است، خود یکی از روش‌های تولید دانش جدید محسوب می‌شود (منصوریان، ۱۳۸۹، ص ۸۰). بررسی مسائل مربوط به پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد از جهات متعددی حائز اهمیت است اکنون در کشور ما دانشجویان این دوره به واسطه الزام به تدوین پایان‌نامه که فعالیتی پژوهشی قلمداد می‌شود به عنوان محقق جامعه محسوب می‌شوند. از سوی دیگر تدوین پایان‌نامه، معمولاً اولین فعالیت پژوهشی مستقل و مدون دانشجوی تحصیلات تکمیلی به حساب می‌آید که می‌تواند برای وی تجارب متعددی را به همراه داشته باشد. علاوه بر این، پایان‌نامه برای استادان نیز حائز اهمیت است. برخی از استادان راهنما هدایت پایان‌نامه را با انگیزه کسب موفقیت و اعتبار از طریق تربیت دانشجویان محقق و موفق بر عهده می‌گیرند و برخی دیگر ممکن است که تحقیق گسترده‌تری را آغاز کنند که برخی از همکاران آن پژوهش دانشجو یا دانشجویانی از دوره کارشناسی ارشد باشند. پایان‌نامه‌ها از بعد اجتماعی نیز می‌توانند با انجام پژوهش‌های کاربردی، حل بخشی از مشکلات و مسائل جامعه در ابعاد مختلف را بر عهده گیرند (نیلی، نصر و اکبری، ۱۳۸۶، ص ۱۱۳).

بدین ترتیب با چنین پژوهشی که سعی بر ارائه راهکارهایی جهت از بین بردن چالش‌های پایان‌نامه‌نویسی دارد می‌توان به افزایش سطح کیفی و کاربردی محتوای پایان‌نامه‌ها که بخش عمده‌ای از تحقیقات کشور را تشکیل می‌دهند، کمک کرد و زمان و هزینه‌های تحقیقات را نیز کاهش داد. نتایج این پژوهش می‌تواند برای دانشجویانی (به ویژه علم اطلاعات و دانش‌شناسی) که با پایان‌نامه‌نویسی روبه‌رو خواهند شد مفید باشد، تا از تجارب و پیشنهادات دیگر دانشجویان در کارشان بهره ببرند. علاوه بر این استادان این رشته می‌توانند از نقاط قوت و ضعف و کمبودهای دانشجویان در این زمینه آگاه شده و در جهت رفع آن بکوشند.

در این راستا، جهت بررسی پیشینه‌های مرتبط به بانک‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی و پایگاه‌های ثبت پایان‌نامه و کتابخانه‌های متعدد مراجعه شد. توجه به این امر ضروری است که در ارتباط با موضوع حاضر تاکنون کتاب‌ها و مقالات متعددی چه به صورت تألیف و چه به صورت ترجمه منتشر شده که متفاوت از کار پژوهش حاضر است. بنابراین از اشاره به آنها در اینجا پرهیز شده و فقط به برخی از پژوهش‌های مرتبط اشاره می‌شود.

فدایی عراقی (۱۳۷۴) در مقاله‌ای مروری با عنوان «تحلیلی بر روش‌های تهیه پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد و دکتری»، به تحلیل چگونگی نگارش پایان‌نامه‌های دوره‌های مذکور می‌پردازد. سعی این مقاله بر آن است تا بخشی از مسایل در رابطه با انتخاب موضوع، طرح پیشنهادی تحقیق مراحل تصویب و برنامه زمان‌بندی پیشنهادی برای اجرا پایان‌نامه، نحوه ارتباط دانشجو با راهنما و مشاور و ایجاد آمادگی جهت شرکت در جلسه دفاع را مطرح نماید. نیلی و همکاران (۱۳۸۶) در مقاله‌ای به بررسی کیفیت عملکرد راهنمایی استادان راهنمای دوره کارشناسی ارشد دانشگاه اصفهان بر حسب مراحل و ابعاد گوناگون راهنمایی پرداخته‌اند. تحقیق از نوع پیمایشی بوده و با استفاده از مصاحبه و پرسشنامه انجام گرفته است. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که استادان راهنما عمدتاً در مراحل اولیه پژوهش مانند تدوین پیشنهاد تحقیق و همچنین مراحل آخرین مانند تدوین گزارش پایان‌نامه بیش‌ترین حد راهنمایی را داشته‌اند.

راد افشار و همکاران (۱۳۸۹) به شناخت دیدگاه‌های دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گیلان در مورد اهداف درس پایان‌نامه و چگونگی انتخاب موضوع و استاد راهنما می‌پردازد. از طریق پرسشنامه در سه حیطه‌ی فرآیند انجام پایان‌نامه، انتخاب موضوع و استاد راهنما، داده‌ها گردآوری شده‌اند. محقق در آخر به تمایل دانشجویان به کسب اطلاعات در قالب واحد درسی برای آشنایی با اصول نگارش و تدوین پایان‌نامه اشاره می‌کند. عطاران، زین‌آبادی و طولایی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای به ارزشیابی کیفیت روابط دانشجویان با استادان راهنما به منظور حفظ و بهبود کیفیت آموزش و یادگیری، نگارش رساله و تولید دانش در دوره دکترا پرداخته‌اند. نتایج پژوهش حکایت از آن دارد که رضایت از انتخاب و رابطه با استاد راهنما در سطح نسبتاً مطلوبی قرار دارد. با تحلیل محتوای سؤالات باز پرسشنامه‌ها، پیشنهادهایی برای انتخاب استادان راهنما و رابطه دانشجویان با آنها، ارائه شده است.

انتشار نجف‌آبادی، چشمه سهرابی، افشار (۱۳۹۰) پژوهشی را با هدف بررسی کاربرد پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌های اصفهان انجام داده‌اند. این تحقیق از طریق رویکرد کیفی و با مصاحبه از مسؤلان و مدیران کتابخانه‌های مذکور صورت گرفته است. محقق در این پژوهش به دلایل مفید نبودن پایان‌نامه‌ها پرداخته‌اند و نتایج نشان داده که یکی از موانع اصلی کاربرد پایان‌نامه‌ها، مربوط به مشکل‌هایی در پیوند با ساختار و محتوای پایان‌نامه‌ها است که شامل مواردی چون انتخاب موضوع نامناسب، معتبر نبودن نتایج پایان‌نامه و ضعف ساختاری و شکل ظاهری پایان‌نامه‌ها است.

کرستا^۱ و پک من^۲ (۲۰۰۵) پژوهشی را با عنوان «کارآمدی استادان در راهنمایی پایان‌نامه‌های دانشجویان دکتری در دانشگاه کارنیل» انجام داده‌اند. این پژوهش نگاه جدیدی را به فعالیت استادان دانشگاه در رابطه با کارآمدی آنها در راهنمایی پایان‌نامه‌های دکتری دارد. این پژوهش رشته‌های مختلف دانشگاه را در طول شش سال مورد بررسی قرار داده است. نتایج نشان می‌دهد که مسؤلیت‌های استادان راهنما در رشته‌های مختلف به شکل‌های متفاوت وجود دارد. همچنین میزان مدت زمان فعالیت استادان در دانشگاه یک عامل مهم در میزان کارآمدی برای راهنمایی دانشجویان

^۱ . Crosta

^۲ . Pack man

ارزیابی شده است. کانتر^۱ (۲۰۰۶) مطالعه‌ای را به منظور شناسایی تأثیرات تجربه پژوهشی و روش‌های آموزشی پژوهشی بر تدوین پژوهش‌های دانشجویان انجام داده است. نتایج حاصل از این پژوهش حاکی از آن است که؛ دانشجویان هنگامی که موضوع تحقیق را خودشان انتخاب می‌کنند علاقه و انگیزه بیشتری برای انجام آن دارند. همچنین اغلب دانشجویان پژوهش خود را به هدف جلب رضایت و انجام خواسته‌ها و انتظارات استادان خود انجام می‌دهند. در آخر وی پیشنهاد می‌دهد که خط مشی‌ای جایگزین به عنوان تشویق و ایجاد انگیزه در دانشجویان، برای تحقیق به جای اجبار وظیفه برای نگارش پژوهش دانشگاهی وجود داشته باشد. مارشال^۲ و برنان^۳ (۲۰۰۶) در مقاله‌ای مروری بر روی نقش دانشجویان و استادان راهنما در فرآیند پایان‌نامه‌نویسی بحث می‌کنند. این مقاله براساس دیدگاه و نظرات استادان در ۲۰ دانشکده در انگلستان در طول ۱۱ سال بدست آمده است. در طول مقاله به قالب و شکل کلی پایان‌نامه و معرفی هر بخش از پایان‌نامه پرداخته می‌شود و نیز پیشنهادهای را جهت ارتقا و بهبود کیفیت پایان‌نامه‌ها مطرح می‌شود. در نهایت نویسندگان اظهار داشته‌اند که همکاری بین استادان راهنما و دانشجو در نوشتن پایان‌نامه نقش کلیدی دارد. همچنین بر رعایت اخلاق و اصول پژوهش در پایان‌نامه تأکید می‌شود.

هدف و سؤالات پژوهش

❖ شناخت عوامل تاثیرگذار بر پایان‌نامه‌نویسی از دیدگاه دانشجویان علم اطلاعات و دانش‌شناسی و ارائه راهکارهایی در جهت ارتقا سطح کیفی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد.

پرسش‌های پژوهش:

۱. چه عواملی به دانشجویان کمک خواهد کرد تا بتوانند موضوع مناسبی برای پایان‌نامه انتخاب کنند؟
۲. مهمترین راهکارهای رفع چالش‌های پایان‌نامه‌نویسی برای دانشجویان از نظر خودشان کدامند؟
۳. چه اقداماتی به دانشجویان کمک می‌کند تا در تدوین «فصل اول» (کلیات پژوهش) موفق باشند؟
۴. دانشجویان برای تدوین «فصل دوم پایان‌نامه» (پیشینه پژوهش) به چه مهارت‌ها و امکاناتی نیاز دارند؟
۵. چه پیشنهادهای را می‌توان برای از بین بردن چالش‌های بخش «روش شناسی پژوهش» مطرح نمود؟
۶. چه عواملی باعث می‌شود تا دانشجویان در هنگام «گردآوری داده‌های پژوهش» موفق باشند؟
۷. چه مواردی سبب می‌شود که دانشجویان مرحله «تحلیل داده‌ها و ارائه یافته‌ها» را با موفقیت پشت سر بگذارند؟
۸. دانشجویان چگونه می‌توانند ضعف‌های خود را در «فصل پنجم پایان‌نامه» (بحث و نتیجه‌گیری) از بین ببرند؟
۹. چه مواردی به دانشجویان کمک خواهد کرد تا بتوانند اطلاعات پژوهش را به شکل مکتوب انتقال دهند؟
۱۰. از دیدگاه دانشجویان راهکارهای الزام به پایبندی بر اخلاق پژوهش در پایان‌نامه‌نویسی کدامند؟
۱۱. چه عواملی می‌تواند مشکلات در رابطه با «استاد راهنما و استاد مشاور» در فرآیند پایان‌نامه‌نویسی را رفع کند؟

^۱ . kanter

^۲ . Marshall

^۳ . Brennan

روش‌شناسی تحقیق

بنابر آنچه به عنوان هدف این پژوهش ذکر گردید؛ رویکرد پژوهش کیفی^۱ برای رسیدن به هدف تحقیق انتخاب شده است. پژوهشگران با استفاده از روش مطالعه موردی جمعی یا مورد کاوی جمعی^۲ سعی کردند تا دیدگاه دانشجویان را در رابطه با پایان‌نامه‌نویسی بررسی نمایند. بر همین اساس کلیه دانشجویان علم اطلاعات که در یکی از دانشگاه‌های شهر تهران در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی در مقطع کارشناسی ارشد، در طی سال‌ها ۹۱-۸۹ پایان‌نامه نگاشته‌اند و دفاع کرده‌اند، جزء جامعه پژوهش این تحقیق محسوب می‌شوند. از آنجا که در مطالعه کیفی مبنای تعیین حجم نمونه پژوهش رسیدن به نقطه اشباع^۳ در گردآوری داده‌های پژوهش است، پژوهشگر گردآوری داده‌ها را تا ۲۰ نفر از دانشجویانی که جز جامعه پژوهش بودند، ادامه داد. با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند^۴ و نمونه‌گیری گلوله برفی^۵ اعضای نمونه پژوهش انتخاب شدند. ابزار "مصاحبه" برای گردآوری داده‌ها انتخاب شد و تمام مصاحبه‌ها ضبط شدند و مرحله بعدی هر یک از گفت‌وگوها به طور جداگانه توسط محقق واژه به واژه مکتوب شدند. پژوهشگر پس از مطالعه هر مصاحبه نکته‌هایی را که با پرسش‌های پژوهش در پیوند بودند از متن مصاحبه جدا و طبقه‌بندی کرد. مصاحبه‌ها به شکل نیمه ساختاریافته انجام گرفت و از پرسش‌های باز و خنثی استفاده گشت. نیز سعی گردید تا پاسخ‌ها و نظرات مصاحبه‌شوندگان محدود به سؤالات خاص پژوهشگر نباشد، و انعطاف‌پذیری لازم جهت بدست آوردن تمامی پاسخ‌های احتمالی مصاحبه‌شوندگان در طول مصاحبه حفظ شود. تحلیل داده‌ها بر اساس اصول کلی و مشترک در تحلیل داده‌ها در پژوهش کیفی صورت گرفت. پژوهشگر پس از انجام اولین مصاحبه شروع به تحلیل داده‌ها نمود و تحلیل محتوای کیفی و مبانی‌کدگذاری که در مبانی نظریه‌گراند تئوری(داده بنیاد) استفاده می‌شود برای تحلیل داده‌ها و شناسایی مفاهیم استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

در این بخش به ارائه تحلیل‌های بدست آمده از داده‌های گردآوری پرداخته می‌شود و نتایج براساس بخش‌های مختلف پایان‌نامه توصیف خواهند شد.

❖ انتخاب موضوع پایان‌نامه

نخستین گام شروع هر پژوهشی گزینش موضوع آن پژوهش است اما انتخاب موضوع پژوهش برای دانشجویان مرحله‌ای مشکل است و دانشجویان زمان زیادی را برای یافتن یک موضوع مناسب صرف می‌نمایند. عواملی که می‌تواند به دانشجویان کمک کند تا به موضوع مناسبی دست یابند در جدول زیر آمده‌اند.

^۱ . Qualitative approach

^۲ . Collective case study

^۳ .saturation point

^۴ . purposeful sampling

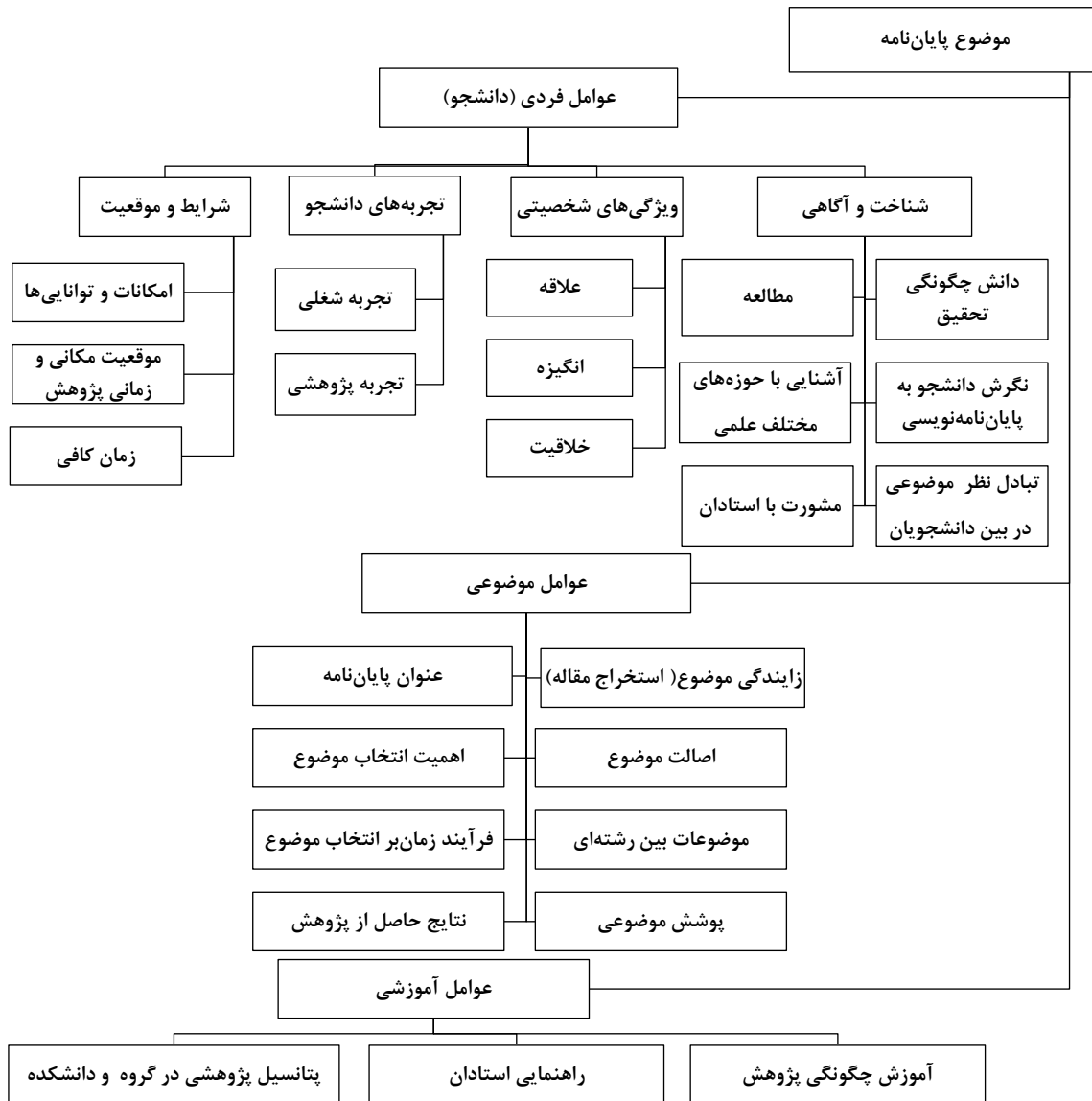
^۵ . Snowball sampling

جدول ۱. راهکارهای حل مشکلات انتخاب موضوع

ردیف / مؤلفه‌ها (راهکارها)	ردیف / مقوله‌ها	ردیف / مؤلفه‌ها (راهکارها)	ردیف / مقوله‌ها
بررسی وب سایت‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی	عوامل فردی	شناخت حیطه مورد علاقه	عوامل فردی
مطالعه بخش پیشنهادات پایان‌نامه‌ها		انتخاب موضوع مورد علاقه	
محدود و خاص نمودن موضوع		مطالعه در زمینه مورد علاقه	
تقویت زبان انگلیسی برای مطالعه متون لاتین		پیگیری انتخاب موضوع از شروع دوره	
بررسی عنوان‌های پایان‌نامه‌ها (فارسی و لاتین)		مطالعه متون عمومی و تخصصی	
انتخاب موضوعات جدید و مطرح در جهان		انتخاب موضوع براساس امکانات	
مشورت با کتابدارانی که فارغ‌التحصیل شده‌اند		تقویت تفکر انتقادی برای کشف نیازها	
همکاری استادان برای انتخاب موضوع	عوامل آموزشی	مشورت با استادان و صاحب‌نظران رشته	عوامل فردی
پرورش خلاقیت در دانشجو		زمان کافی برای انتخاب موضوع	
آموزش چرایی و چگونگی در پژوهش		شرکت در سمینارها، کارگاه‌ها، همایش‌ها	

این پیشنهادها در دو دسته کلی ارائه شده‌اند: «عوامل فردی (دانشجو)» که مربوط به خود دانشجویان است و باید خود در تحقق آنها تلاش نمایند و دسته دیگر «موارد آموزشی» در دانشگاه است که استادان و مسؤلان دانشگاه باید به آنها توجه نمایند. یکی از مواردی که در صحبت‌های مصاحبه‌شوندگان در رابطه با بحث انتخاب موضوع به آن اشاره شد، انتخاب موضوع، توسط خود دانشجو و کاملاً مستقل، در مقابل انتخاب موضوع با همکاری و تصمیم‌گیری به همراه استاد راهنما، است. در این مورد نظرات متفاوتی از دیدگاه دانشجویان مطرح شد، عده‌ای کاملاً بر انتخاب موضوع توسط دانشجو تاکید کرده‌اند و اظهار داشتند از آنجا که قرار است دانشجو پایان‌نامه را بنویسد، پس باید خودش نیز موضوع را انتخاب کرده و به آن علاقه‌مند باشد تا توانایی انجام کامل آن را داشته باشد. اما در مقابل این دیدگاه، برخی از مصاحبه‌شوندگان عقیده داشتند که تدوین پایان‌نامه با همکاری استاد راهنما و دانشجو انجام می‌شود و باید استاد راهنما در انتخاب موضوع نقش اساسی داشته باشد. اما باید یاد آور شد که هیچ‌یک از این دو دیدگاه کامل نیستند و در آنها تعادل رعایت نشده است. همان‌طور که برخی از مصاحبه‌شوندگان نیز اشاره نمودند: مسؤلیت انتخاب

موضوع بر عهده دانشجو است و استادان می‌توانند نقش راهنمای مناسبی را برای دانشجو ایفا کنند. دانشجو در هنگام انتخاب موضوع با تعداد زیادی از ایده‌های خلاقانه درگیر می‌شود و استادان هستند که در این اولین تجربه پژوهشی می‌توانند به وی کمک کنند، و ذهن او را نظم بخشند و موضوع ناپخته را به یک موضوع که قابلیت پژوهش دارد، تبدیل نمایند. در مورد عوامل تاثیرگذار بر انتخاب موضوع به نمودار ۱ اشاره کرد.

نمودار ۱. عوامل مؤثر بر انتخاب موضوع پایان‌نامه

از این نمودار می‌توان دریافت که چگونه «عوامل فردی (دانشجو)» و «عوامل آموزشی» و «عوامل موضوعی» در انتخاب موضوع پایان‌نامه اثر گذارند. دانشجو با در نظر گرفتن هر یک از عوامل مطرح شده به انتخاب موضوع پایان‌نامه خود می‌پردازد.

❖ پروپوزال (طرح مقدماتی پژوهش)

پروپوزال یا طرح مقدماتی پژوهش نقش مهمی در جریان پژوهش ایفا می‌نماید. چرا که در واقع نقشه اولیه یک پژوهش به حساب می‌آید و چارچوب کلی هر پژوهش به وسیله آن مشخص می‌گردد. اما دانشجویان نگارش پروپوزال را چندان آسان نمی‌پندارند. در این راستا دانشجویان تجربیات خود را برای رفع مشکلات این گونه مطرح کرده‌اند.

جدول ۲. راهکارهای حل چالش‌های پروپوزال نویسی

ردیف /	مقوله‌ها	مؤلفه‌ها(راهکارها)
۱	عوامل فردی (دانشجو)	مطالعه و تسلط بر موضوع
۲		تدوین یک پروپوزال جامع
۳		جدی گرفتن پروپوزال نویسی
۴		مطالعه نمونه‌هایی از پروپوزال‌ها
۵		شرکت در کارگاه‌های پروپوزال نویسی
ردیف /	مقوله‌ها	مؤلفه‌ها(راهکارها)
۶	عوامل آموزشی	آموزش پروپوزال نویسی در دانشگاه‌ها
۷		انعطاف پذیری در فرم پروپوزال‌ها
۸		تعیین استاد راهنما قبل از نگارش پروپوزال
۹		سخت‌گیری بیشتر در تصویب پروپوزال‌ها
۱۰		مطالعه و تسلط بر موضوع

دانشجو باید بر موضوع انتخابی خود اشراف کامل داشته باشد و نیز از اهمیت تدوین یک پروپوزال جامع را درک کند و با مطالعه منابع مختلف و بررسی نمونه‌هایی از پروپوزال‌ها با پروپوزال نویسی آشنایی پیدا کند. در کنار این عوامل در دانشگاه‌ها باید فرصتی برای یادگیری نحوه پروپوزال نویسی فراهم آید.

❖ فصل اول پایان‌نامه(کلیات پژوهش)

فصل اول پایان‌نامه، معرفی پژوهش به مخاطب است که این فصل بخش‌های متفاوتی را در بر می‌گیرد. اما دانشجویان چگونه می‌توانند ضعف‌های خود را برطرف سازند؟ در جدول نیز شاهد برخی از پیشنهادات هستیم.

جدول ۳. راهکارهای حل چالش‌های تدوین فصل اول پایان‌نامه

ردیف /	مقوله‌ها	مؤلفه‌ها (راهکارها)
۱	عوامل فردی (دانشجو)	مطالعه کافی در مورد موضوع تحقیق
۲		مطالعه منابع راهنمای پایان‌نامه نویسی
۳		مطالعه چند نمونه پایان‌نامه
۴		انجام تمرین‌های نگارشی برای موضوعات فرضی
۵	عوامل آموزشی	آموزش : - در کارگاه‌های پایان‌نامه نویسی، - در درس " سمینار تحقیق "

مهم‌ترین عامل برای از بین بردن مشکلات تدوین فصل اول، مطالعه دانشجو است. دانشجویان قبل از شروع تدوین پایان‌نامه باید تسلط کافی بر حیطه موضوع پایان‌نامه خود داشته باشند تا بتوانند آنچه را در ذهن به عنوان مسأله پژوهش دارند در فصل اول انتقال دهند. دانشجویان راهکار حل چالش‌ها در فصل اول را مطالعه و تمرین دانسته‌اند و همچنین نیاز به آموزش‌هایی در دانشگاه برای نحوه نگارش و محتوای فصل اول وجود دارد.

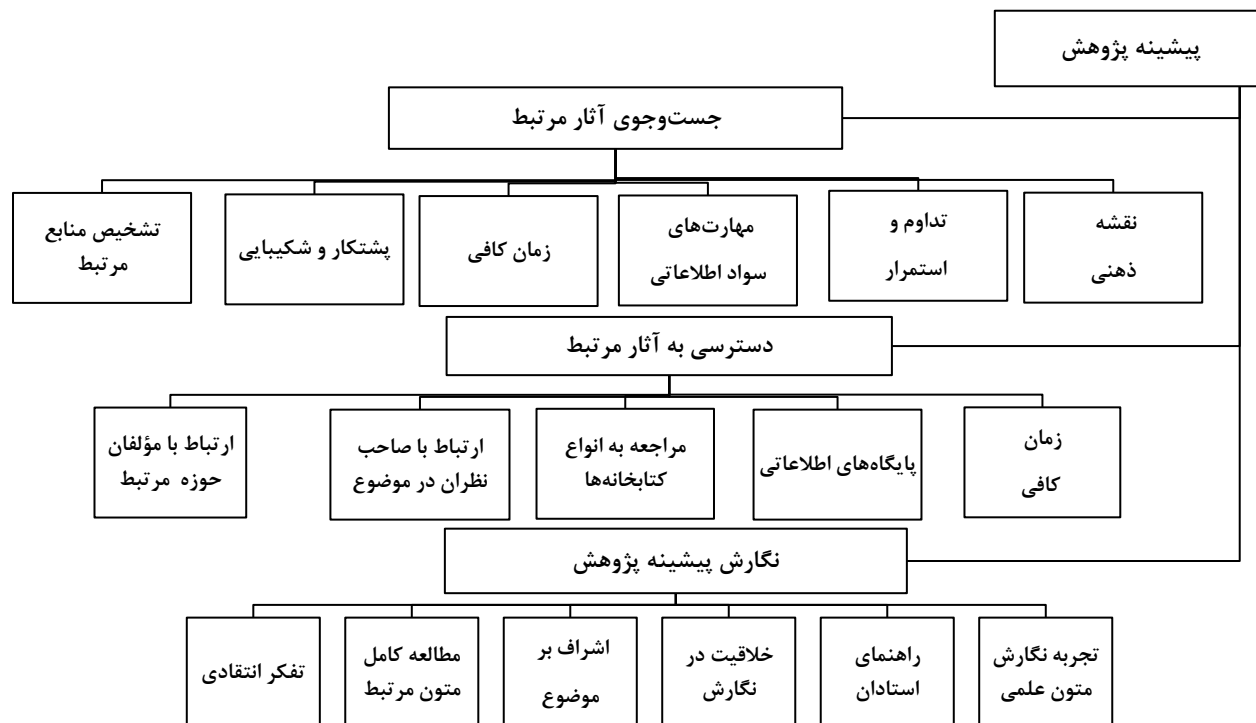

❖ فصل دوم پایان‌نامه (پیشینه پژوهش)

مرور و بررسی نوشتارها یکی از مقدمات اساسی و یکی از نخستین مراحل است که برای انجام بسیاری از پژوهش‌ها، از جمله پایان‌نامه‌ها، طرح‌های تحقیقاتی و مقالات پژوهشی ضرورت دارد (فتاحی و پریخ، ۱۳۷۷، ص ۶۲). با توجه به اهمیت این بخش در جدول زیر نگاهی به مهارت‌ها و امکاناتی که در دانشجویان برای تکمیل این فصل نیاز دارند، می‌پردازیم.

جدول ۴. مهارت‌ها و امکانات مورد نیاز برای تدوین فصل دوم پایان‌نامه

ردیف /	مقوله‌ها / زیرمقوله‌ها	مؤلفه‌ها (راهکارها)
۱	مهارت‌های سواد اطلاعاتی	تسلط بر زبان انگلیسی
۲		سواد رایانه‌ای
۳		آشنایی با پایگاه‌های اطلاعاتی
۴		آشنایی با شیوه‌های جست و جو
۵	مهارت‌های جست‌وجوی منابع	ترسیم نقشه ذهنی جست‌وجو
۶		بخش‌بندی جست‌وجو از کل به جزء
۷		جست‌وجوی مستمر تا پایان تحقیق
۸		اختصاص فرصت و زمان کافی
۹	مهارت‌های فردی (دانشجو)	شکیبایی و پشتکار
۱۰		مکاتبه و ارتباط با مولفان منابع
۱۱		ارتباط با استادان و صاحب‌نظران
۱۲		مراجعه به کتابخانه ملی ایران
۱۳		مراجعه به مرکز مدارک علمی ایران (ایران‌داک)
۱۴	شناخت و دانش	به روز داشتن اطلاعات در حوزه پژوهش
۱۵		مطالعه جامع منابع مرتبط
۱۶	مهارت‌های نگارش	جدی گرفتن تدوین پیشینه پژوهش
۱۷		پرهیز از نگارش کلیشه‌ای
۱۸		نگارش به صورت انتقادی
۱۹		به کارگیری نوآوری و خلاقیت
۲۰	امکانات آموزشی	آموزش نحوه نگارش پیشینه پژوهش
۲۱		ایجاد امکان دسترسی به پایگاه‌های خارجی

نمودار ۲. عوامل تأثیر گذار بر تدوین پیشینه پژوهش

از نمودار ۲ می‌توان دریافت که برای هر یک از بخش‌های جست‌وجو آثار مرتبط، دسترسی به آثار مرتبط و تدوین پیشینه پژوهش چه عواملی اثر گذار هستند. فقدان هر یک از عوامل بالا می‌تواند باعث شود که دانشجو مرحله تدوین پیشینه پژوهش را چالش‌برانگیز بداند.

❖ انتخاب و به کارگیری «روش تحقیق» مناسب با هدف پایان‌نامه

برای انجام و به ثمر رسیدن هر پژوهشی نیاز به روش و فن صحیح و متناسب با ویژگی‌های آن پژوهش است. یکی از اهداف پایان‌نامه‌نویسی در دانشگاه‌ها از دیدگاه صاحب‌نظران یادگیری «روش‌شناسی تحقیق» است. در این جا به عواملی که موجب می‌شود تا دانشجویان با «روش‌شناسی تحقیق» آشنایی یابند اشاره داریم.

جدول ۵. راهکارهای حل مشکلات انتخاب و اجرای "روش تحقیق"

ردیف/	مقوله‌ها	خرده مقوله‌ها	مؤلفه‌ها(راهکارها)
۱	عوامل فردی (دانشجو)	شناخت و آگاهی	آشنایی با انواع روش‌های تحقیق
۲			مطالعه کتاب‌های روش تحقیق
۳			شناخت و آگاهی کامل بر "روش تحقیق" پایان‌نامه
۴			مطالعه پژوهش‌هایی با "روش تحقیق" مشابه
۵	عوامل آموزشی	درس "روش تحقیق"	ترکیب جنبه‌های عملی با نظری در تدریس
۶			به کارگیری استادان مجرب و متخصص در تدریس
۷			آموزش روش‌های کیفی
۸			افزایش واحدهای درس در دوره کارشناسی ارشد
۹			گنجانیدن درس در دوره کارشناسی
۱۰			استاد راهنما

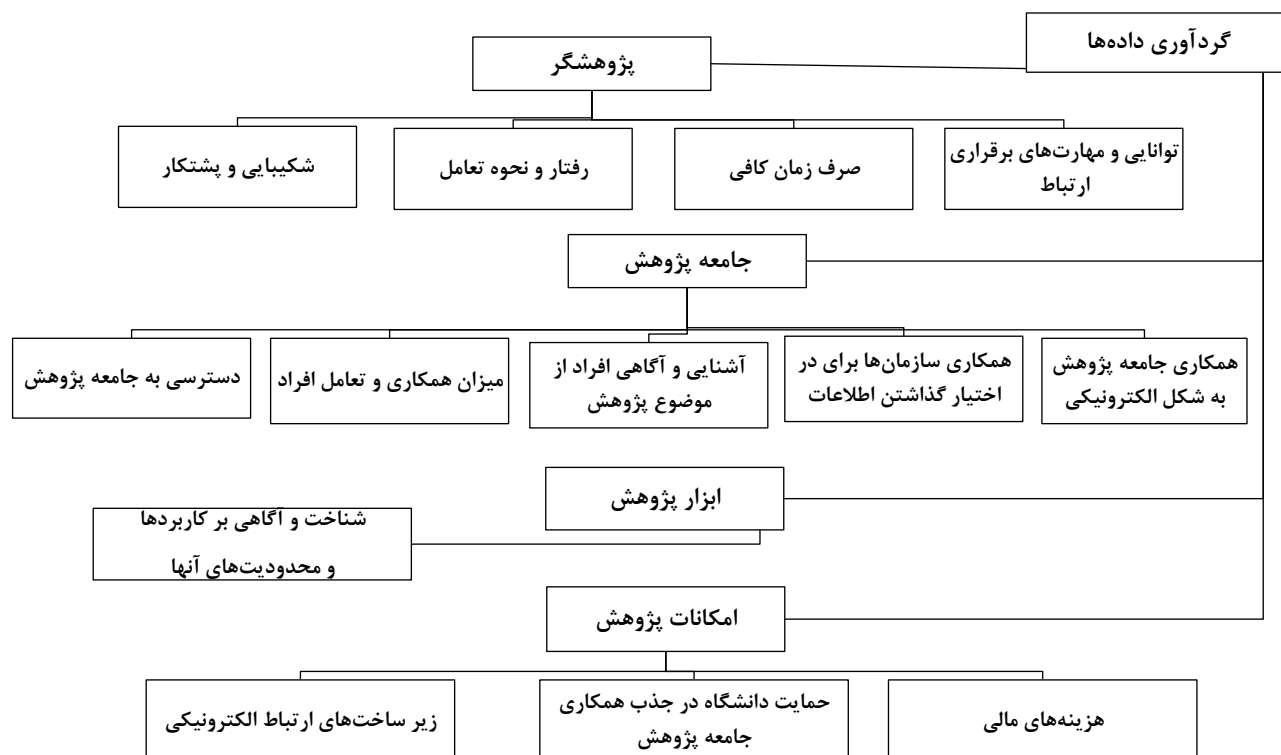
دانشجویان عقیده دارند که برای از میان برداشتن مسائل مرتبط با «روش تحقیق» نیاز به تلاش و مطالعه و یادگیری خودشان است و نیز باید در سیستم آموزشی ما در دانشگاه‌ها به درس «روش تحقیق» اهمیت بیشتری داده شود. آنها وجود تعداد واحدهای بیشتری را برای «درس روش تحقیق» ضروری می‌دیدند.

❖ گردآوری داده‌های پژوهش

برای تدوین فصل چهارم پایان‌نامه و انجام آن نیاز به گردآوری داده‌های پژوهش از جامعه پژوهش است. اما این راه برای دانشجویان به آسانی میسر نیست. لازم است که در این مرحله از پژوهش دانشجویان و مسؤلان آموزشی نکاتی را در نظر بگیرند.

جدول ۶. راهکارهای رفع موانع گردآوری داده‌ها

ردیف	مقوله‌ها	مؤلفه‌ها(راهکارها)
۱	عوامل فردی	دقت در انتخاب جامعه پژوهش
۲		تلاش در برقراری ارتباط با جامعه پژوهش
۳		شکیبایی و پشتکار در گردآوری داده‌ها
۴		اختصاص زمان و فرصت کافی
۵	عوامل آموزشی	حمایت دانشگاه از دانشجویان در جذب همکاری جامعه پژوهش
۶	عوامل فرهنگی- اجتماعی	فرهنگ‌سازی در تعامل و همکاری با پژوهشگر
۷		آگاهی رسانی از ارزش پژوهش

نمودار ۳. عوامل تأثیرگذار در مرحله گردآوری داده‌ها

همان‌طور که از نمودار ۳ قابل درک است، چهار عامل پژوهشگر، جامعه پژوهش، ابزار پژوهش و امکانات پژوهش در گردآوری داده‌ها تأثیر خواهد گذاشت بنابراین توجه به آنها و عوامل مرتبط با آنها مهم است.

❖ تحلیل داده‌ها و ارائه یافته‌ها

بهترین مجموعه داده‌های گردآوری شده اگر به دقت تحلیل نشوند و نتایج این تحلیل به روشنی و با ذکر جزئیات کافی به خواننده ارائه نشود، عملاً فرآیند دشوار گردآوری و تحلیل بی‌نتیجه مانده است. از این رو دانشجویان باید یافته‌ها و آموخته‌های خود را از فرآیند گردآوری و تحلیل داده‌ها به روشنی و با دقت کافی در پایان‌نامه منعکس سازند (منصوریان، ۱۳۸۹، ص ۸۵). از دیدگاه دانشجویان فرآیند تحلیل داده‌ها به راحتی انجام نمی‌گیرد و نیاز است تا توجه لازم به راهکارهای ذکر شده در جدول زیر، وجود داشته باشد.

جدول ۷. راهکارهای بر طرف نمودن چالش تدوین فصل چهارم پایان‌نامه

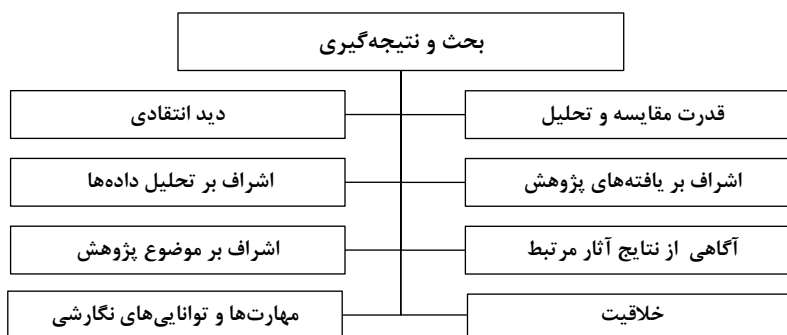
ردیف / مقوله‌ها (راهکارها)	مقوله‌ها	ردیف / مقوله‌ها	مؤلفه‌ها (راهکارها)	
۱	عوامل فردی (دانشجو)	۶	آموزش روش‌های تحلیل داده‌ها	
۲		عوامل آموزشی	۷	راهنمایی استادان راهنما و مشاور در انجام تحلیل‌ها
۳			۸	استفاده از کارشناس آمار در کنار استادان مشاور و راهنما
۴				
۵				

از این جدول می‌توان دریافت که دانشجوی با مطالعه و مشورت و تلاش در این مرحله می‌تواند موفق شود. همچنین از آنجا که تحلیل‌های داده‌ها نتیجه مستقیم بر روی نتیجه پژوهش دارد، انجام این مرحله به وسیله خود دانشجو در پژوهش نقش کلیدی را ایفا می‌کند. آموزش‌های دانشگاهی برای یاددهی روش‌های متفاوت، همراه با ارائه مثال نیز حائز اهمیت است.

❖ فصل پنجم پایان‌نامه (بحث و نتیجه‌گیری)

در این مرحله دانشجو باید توانایی جمع‌بندی نهایی را از پژوهش خود داشته باشد و با تکیه بر تحلیل‌های انجام شده بر روی داده‌های پژوهش به یک نتیجه‌گیری کلی برسد. برای آنکه دانشجویان بتوانند ضعف‌های خود را در تدوین این فصل رفع سازند می‌توانند به عوامل مندرج در نمودار زیر توجه کنند.

نمودار ۴. عوامل تأثیرگذار در بحث و نتیجه‌گیری

بحث و نتیجه‌گیری

از دیدگاه دانشجویان، آنان باید با مطالعه هر چه بیشتر و کسب اطلاعات در حوزه پژوهش ذهنشان را برای بحث آماده سازند. دانشجو باید به عنوان پژوهشگر و فرد تحصیل کرده، دید انتقادی و تحلیل‌گر به محیط اطراف خود داشته باشد و این ویژگی‌ها را در خود تقویت نماید. آنها با تقویت هر یک از عوامل مطرح شده می‌توانند از مشکلات خود در نگارش و تدوین فصل پنجم پایان‌نامه بکاهند.

❖ نگارش متن پایان‌نامه و انتقال اطلاعات به شکل مکتوب

از نکات مطرح در زمینه پایان‌نامه‌نویسی مسأله نگارش متن پایان‌نامه و رعایت قواعد و اسلوب نگارش است. چرا که سبک و شیوه نگارش متن پایان‌نامه سهم عمده‌ای در شکل‌گیری یک پایان‌نامه دارد. این درحالی است که دانشجویان در چگونگی نوشتن و ارائه اطلاعات مشکل دارند و با نگارش متن علمی آشنایی کافی ندارند. بنابراین برای از بین بردن چنین نقاط ضعفی به عوامل ذکر شده در جدول زیر می‌توان اشاره کرد.

جدول ۸. راهکارهای رفع مشکلات نگارش متن پایان‌نامه

ردیف / مقوله‌ها	مؤلفه‌ها (راهکارها)	ردیف / مقوله‌ها	مؤلفه‌ها (راهکارها)
۱	مطالعه متون علمی (مقالات و پایان‌نامه)	عوامل آموزشی	آموزش مهارت‌های نگارشی
۲	روان‌نویسی و ساده‌نویسی		جدی گرفتن درس انشاء
۳	انجام تمرین‌های نگارشی		تدوین منابع راهنمای پایان‌نامه‌نویسی در کتابداری
۴	تقویت مهارت‌های نگارشی		تدوین آیین‌نامه‌های جامع پایان‌نامه‌نویسی
۵	مطالعه منابع راهنمای پایان‌نامه‌نویسی		انعطاف‌پذیری در قالب آیین‌نامه‌ها
			استانداردسازی و یک دست‌سازی آیین‌نامه‌ها (برای هر رشته در همه دانشگاه‌ها)
۶		۷	
۸		۹	
۱۰		۱۱	

دانشجویان با مطالعه، و تمرین نگارش می‌توانند مهارت خود را در نوشتن بهبود بخشند. در سیستم آموزشی باید توجه بیشتری به این مطلب شود و از پایه‌های ابتدایی تحصیلی بر آن تکیه شود. در این بین نباید از نقش راهنما و وجود آیین‌نامه‌های دانشگاهی که تعیین‌کننده چارچوب نگارش هستند و کتاب‌های راهنمای پایان‌نامه‌نویسی غافل بود. در صورتی که آنها جامع و مانع تدوین شده باشند می‌تواند همچون چراغی در راه نگارش پایان‌نامه باشند.

❖ رعایت اخلاق پژوهش در پایان‌نامه‌ها

هر تحقیق پس از انتشار، حتی اگر در چند نسخه تهیه گردد، پدیده‌ای اجتماعی تلقی می‌شود. زیرا امکانات مختلف جامعه پدیدآمدن آن را میسر ساخته است. به همین لحاظ پژوهشگر مسؤلیتی اجتماعی بر دوش دارد. بر این اساس، لازم است که پیوسته حقوق معنوی سایر پژوهشگران و نویسندگان یا صاحب‌آراء و اندیشه‌های مختلف حفظ و رعایت شود. رعایت قواعد اخلاقی در نوشته نه تنها از دیدگاه مسؤلیت‌های اجتماعی بر هر نویسنده‌ای فرض است، بلکه نشانه‌ای از اعتبار و استواری کار پژوهشگر نیز شمرده می‌شود (حرّی، ۱۳۸۱، ص ۱۵۳). اما متأسفانه به موارد متعددی از بی‌توجهی به اخلاق پژوهش در پایان‌نامه‌ها می‌توان اشاره کرد (مانند عدم رعایت امانت‌داری در استفاده از منابع، سوگیری در گردآوری و تحلیل داده‌ها، نادرستی در گزارش یافته‌ها، ترجمه و نگارش پایان‌نامه‌ها توسط افراد دیگر) در چنین شرایطی برای پابندی دانشجویان به اخلاق پژوهش چه باید کرد؟ در جدول ۹ به برخی از راهکارها اشاره شده است.

جدول ۹. راهکارهای الزام دانشجویان به پایبندی به اخلاق پژوهش در پایان‌نامه‌نویسی

ردیف /	مقوله‌ها	مؤلفه(راهکارها)
۱	عوامل فردی (دانشجو)	تلاش بر پایبندی به اخلاق
۲		در نظر گرفتن وجدان شخصی
۳	عوامل آموزشی	آموزش اصول اخلاق پژوهش (مانند آموزش استناددهی)
۴		ذکر اخلاق پژوهش در آیین‌نامه‌های دانشگاه
۵		اطلاع‌رسانی از عواقب عدم پایبندی به اخلاقیات
۶		تفہیم ارزش پژوهش و پژوهشگر
۷		نظارت استادان، جهت رعایت اخلاق پژوهش
۸		برخورد با دانشجویان خطاکار
۹		الگو بودن استادان
۱۰	عوامل فرهنگی - اجتماعی	فرهنگ‌سازی برای رعایت حقوق دیگران
۱۱		ارزش‌گذاری برای پژوهش و پژوهشگر
۱۲		پایبندی به اخلاق در ارتقاء مدارج علمی
۱۳		جلوگیری از تبلیغات پایان‌نامه‌نویسی

از آنجایی که اخلاق و رعایت آن جز ویژگی‌های شخصیتی هر فرد مسئولیت‌پذیر و آگاه محسوب می‌شود بنابراین اساسی‌ترین الزام را خود دانشجویان می‌توانند برای پایبندی به اخلاق پژوهش به وجود آورند. در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی با آگاهی‌رسانی و آموزش مسائل اخلاق پژوهش می‌توان سطح آگاهی دانشجویان را از اخلاق پژوهش بالا برد. در کنار این موارد، عوامل فرهنگی-اجتماعی در جامعه تأثیر می‌گذارند. در سیاست‌گذاری‌های کلان باید به فرهنگ‌سازی در جامعه درباره پژوهش و اخلاق پژوهش پرداخت. کنترل و نظارت بر رعایت اخلاقیات در پژوهش پایان‌نامه‌ها می‌تواند دانشجویان را ملزم به پایبندی به اخلاقیات کند. دانشجویان به جز از طریق آموزش، از استادان و مؤلف‌هایی که در دانشگاه‌ها اخلاقیات را رعایت می‌کنند، الگو برداری می‌کنند.

❖ کاستی‌های مرتبط با راهنمایی استاد راهنما و استاد مشاور پایان‌نامه

در شکل‌گیری پایان‌نامه در کنار دانشجویان، استادان راهنما و مشاور نقش دارند. براساس قوانین تعریف شده، هر دانشجو با راهنمایی و مشورت استاد راهنما و مشاور پایان‌نامه خود را شروع می‌کند و به پایان می‌رساند. اما همیشه این تعامل بدون چالش نیست و از نظر دانشجویان می‌توان این تعامل را بهبود بخشید و در جدول ۱۰ به مواردی اشاره شده است.

جدول ۱۰. راهکارهای رفع کاستی‌های مرتبط با استادان راهنما و مشاور پایان‌نامه

ردیف/	مقوله‌ها	مؤلفه‌ها (راهکارها)
۱	استادان راهنما و مشاور	به روز نگه داشتن اطلاعات
۲		مطالعه در حوزه پژوهش دانشجوی
۳		بررسی دقیق همه فصل‌های پایان‌نامه
۴		برگزاری جلسات منظم با دانشجوی
۵		کنترل و رسیدگی بر روند کار پایان‌نامه
۶		تلاش در برقراری تعامل با دانشجوی
۷		احساس مسؤلیت در مقابل دانشجوی
۸		اختصاص زمان کافی برای دانشجوی
۹		پایبندی به اصول اخلاق پژوهش
۱۰		تشویق و ایجاد انگیزه در دانشجوی
۱۱		در دسترس بودن استادان
۱۲	دانشجو	انتخاب استاد راهنمای آگاه به موضوع
۱۳		انتخاب استادان راهنمای برخوردار از روحیه همکاری
۱۴		ارائه گزارش مستمر به استادان
۱۵		تلاش برای برقراری تعامل با استادان
۱۶	سیستم آموزشی - دانشگاه	مشخص بودن حوزه وظایف استادان و دانشجوی در پایان‌نامه‌نویسی در آیین‌نامه‌ها
۱۷		امکان انتخاب استاد راهنما و مشاور توسط دانشجوی
۱۸		تناسب تعداد دانشجویان با استادان راهنما و مشاور
۱۹		نظارت بر عملکرد استادان راهنما و مشاور
۲۰		وجود یک پرونده پژوهشی برای ثبت و حفظ مکاتبات دانشجوی و استادان

نیاز است تا استاد راهنما و مشاور توجه بیشتری به دانشجویان داشته باشند و در راه پایان‌نامه‌نویسی که اولین تجربه پژوهشی جدی برای آنان است با آنها همراه شوند و نظارت بر کار تحقیقشان داشته باشند. در مقابل برای تعامل بهتر، دانشجوی باید وظایف خود را به درستی انجام دهد و در درجه بعد از استادان مشاور و راهنمای خود انتظار کمک و هدایت داشته باشد. در این بین مسؤلان سیستم آموزشی در دانشگاه‌ها، می‌توانند با تدوین آیین‌نامه‌ها و خط‌مشی‌های فرآیند نگارش و هدایت پایان‌نامه‌نویسی را توسط دانشجوی و استادان مشخص نمایند. همچنین در هنگام پذیرش دانشجویان به ظرفیت دانشگاه در هدایت و راهنمایی تعداد معین دانشجویان ببانندیشند و امکانات لازم را برای دانشجوی و استادان فراهم آورند. در کنار عوامل مطرح شده دانشجویان برخی ویژگی‌ها را برای استادان راهنما و مشاور ضروری می‌دانند، که در نمودار ۵ به آنها اشاره شده است.

نمودار ۵: ویژگی‌های استادان راهنما و مشاور

❖ بحث و نتیجه‌گیری

با در نظر گرفتن پیشنهادات دانشجویان در حل مشکلات پایان‌نامه‌نویسی، نیاز است تا در یک دسته‌بندی به مشکلات دانشجویان توجه شود. بسیاری از راهکارهای ارائه شده به دست خود دانشجو قابل اجراست و تلاش و پشتکار او معیار ارتقا کیفیت پایان‌نامه است. بنابراین عواملی که در جدول‌ها با عنوان عوامل فردی ذکر شد، به خود دانشجو باز می‌گردد. دسته دیگر از عوامل نیز به مسائل آموزشی و سیستم آموزشی و تحصیلی ما در دانشگاه‌ها مربوط است. این مسائل توجه مسؤلان آموزشی را طلب می‌کند. باید با برنامه‌ریزی‌های صحیح آموزشی بستر پژوهش و یادگیری در دانشگاه‌ها مهیا شود. در نهایت نمی‌توان نقش عوامل فرهنگی-اجتماعی را نادیده گرفت زیرا خواه ناخواه این شرایط بر نتایج کارهای پژوهشی تاثیر گذار است. اما در یک جمع‌بندی نویسندگان مقاله حاضر پیشنهادات زیر را در جهت ارتقاء کیفیت پایان‌نامه‌ها و حل مشکلات پایان‌نامه‌نویسی ارائه می‌کنند:

۱. تدارک تمهیدات لازم برای پرورش خلاقیت و نوآوری در دانشجویان در دانشگاه‌ها.
۲. آموزش فلسفه پژوهش در یکی از سرفصل‌های دروس دانشگاه‌ها.
۳. بازنگری در سرفصل درس‌های «سمینار تحقیق»، «روش تحقیق»، «آیین نگارش» و «آمار» و شیوه‌های تدریس آنها.
۴. بازنگری در فرم‌ها و آیین‌نامه‌های پروپوزال‌نویسی و ایجاد انعطاف‌پذیری در قالب آنها.
۵. استفاده از استاد مشاور آمار در کنار استادان راهنما و مشاور در پایان‌نامه‌نویسی (حداقل برای پژوهش‌هایی که نیاز به تحلیل‌های آماری پیچیده دارند).

۶. تألیف و تدوین منابع «راهنمای پایان‌نامه‌نویسی» و «روش تحقیق» جامع در هر رشته تحصیلی.
۷. نظارت بر رعایت اخلاق پژوهش در پایان‌نامه‌ها.
۸. ایجاد تناسب در تعداد دانشجویان و استادان راهنما و مشاور در هر ترم تحصیلی.
۹. تأکید بر کیفیت به جای کمیت.
۱۰. فرهنگ‌سازی در مورد جایگاه پژوهش و پژوهشگر و همکاری با پژوهشگر
۱۱. فرهنگ‌سازی در جامعه برای رعایت اخلاق پژوهش

❖ پیشنهادات و توصیه‌هایی به دانشجویان در پایان‌نامه‌نویسی:

۱. به موضوع پایان‌نامه خود علاقه‌مند باشند.
۲. از دلایل پایان‌نامه‌نویسی آگاه باشند.
۳. امکانات و توانایی‌های خود و گروه آموزشی دانشگاه را در نظر بگیرند.
۴. در هنگام انتخاب موضوع، از میزان همکاری جامعه پژوهش موضوع خود آگاهی کسب کنند.
۵. پروپوزال خود را به دقت و جامع بنویسند.
۶. تا حد ممکن مطالعه داشته باشند تا دید بازتر و بهتری روی موضوع بیابند.
۷. فرضیه‌های مناسبی تدوین کنند.
۸. برای نگارش فصل اول و دوم پایان‌نامه خود وقت بگذارند و به دقت آنها را تنظیم کنند.
۹. در مورد ویژگی‌های روش تحقیق انتخاب شده برای پایان‌نامه خود مطالعه کنند.
۱۰. با صاحب‌نظران و استادان مشورت کنند.
۱۱. پس از تدوین هر فصل، از استاد راهنما و مشاور خود بخواهید آن را بررسی نمایند.
۱۲. پایان‌نامه خود را بلافاصله بعد از انتخاب موضوع شروع کنند و آن را به تعویق نیاندازند.
۱۳. چند پایان‌نامه را به صورت کامل مطالعه کنند.
۱۴. در طول تحقیق هر آنچه درباره موضوع به ذهن می‌آید بلافاصله یادداشت کنند.
۱۵. همه سؤالاتی را که در طول تحقیق برایشان پیش آید، مکتوب نماید و از استادان بپرسند.
۱۶. مشخصات کتابشناختی منابعی که استفاده می‌نمایند، بلافاصله در فایل مشخصی ذخیره نمایند.
۱۷. از برخورد با موانع و محدودیت‌ها دلسرد نشوند و با امید به نتایج پژوهش، راه را ادامه دهند.

منابع

۱. انتشار نجف آبادی، فهیمه؛ چشمه سهرابی؛ مظفر و افشار، ابراهیم (۱۳۹۰). بررسی کاربرد پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌های شهر اصفهان. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، (۱)، ۶۷-۸۸.

۲. حرّی، عباس (۱۳۸۱). آیین نگارش علمی. تهران: دبیرخانه هیات امنای کتابخانه‌های عمومی کشور.
۳. رادافشار، گلپر؛ عبدالرسول، سبحانی و فرشته، صادقی (۱۳۸۹). بررسی دیدگاه‌های دانشجویان دانشگاه گیلان نسبت به فرآیند انجام پایان‌نامه. *مجله دانشگاه علوم پزشکی گیلان*، ۱۹(۷۴)، ۷۹-۸۶.
۴. عطاران، محمد؛ زین آبادی، حسن‌رضا و طولابی، سعید (۱۳۸۹). انتخاب استاد راهنما و رابطه استاد راهنما - دانشجو دیدگاه‌های دانش‌آموختگان دوره دکتری. *فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی درسی*، ۴(۱۶)، ۹۶-۱۲۹.
۵. فتاحی، رحمت‌الله و پریرخ، مهری (۱۳۷۷). رهنمودهایی برای نگارش مرور نوشتارها و پیشینه پژوهش در حوزه علوم انسانی و اجتماعی. *فصلنامه علوم انسانی دانشگاه الزهراء*، ۸(۲۸)، ۶۲-۸۲.
۶. فدایی‌عراقی، غلامرضا (۱۳۷۴). تحلیلی بر روش‌های تهیه پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد و دکتری. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ۹(بهار)، ۷۵-۸۰.
۷. منصوریان، یزدان (۱۳۸۹). صد نکته در پایان‌نامه‌نویسی. *کتاب ماه کلیات: اطلاعات و ارتباطات و دانش‌شناسی*، ۱۳(۷)، ۷۸-۹۳.
۸. نیلی، محمدرضا؛ نصر، احمدرضا و اکبری، نعمت‌الله (۱۳۸۶). بررسی کیفیت راهنمایی پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد. *دانشور رفتار*، ۱۴(۲۴)، ۱۱۱-۱۳۲.

9. Crosta, Peter & Packman, Iris (2005). Faculty productivity in supervising doctoral students' dissertation at Cornell University. *Economics Of Education Review*, 24, 55-65.

10. Kanter, Susan (2006). *Embodying research: a study of student engagement in research writing*. Doctoral thesis, school of graduate studies and research. Indiana university of Pennsylvania: Pennsylvania.

11. Marsahall, Gill & Brennan, Patrick (2006). The process of undertaking a quantitative dissertation for a taught M.Sc: Personal insights gained from supporting and examining students in the UK and Ireland. *Radiography*, 14(1), 63-68.